

در تذکره نخواهم شد آیا هیئت وزراء از مرحوم آقا سید حسین اردبیلی و بعد از مرحوم حاج محمد تقی شاهرودی سؤال فرمودند یا خیر بعلاوه مطابق دوسیه که بنده رجوع کرده‌ام بعد از حاجی محمد تقی شاهرودی نوبت میرسد به آقای ملک الشعراء و حکومت حقاً باید به ایشان رجوع بکنند آیا رجوع کرده است یا نه بعد از آقای ملک الشعراء مطلب برمیگردد به حاج آقا شیرازی مطابق آن دوسیه که بنده در شعبه دیدم آیا بایشان رجوع کرده‌اند یا خیر؟ در صورتیکه باین دو نفر آقایان که الان در مجلس حاضر هستند رجوع شده باشد و قبول نکرده باشند نوبت به آقای مدرس میرسد و از اینها گذشته فقط يك مسئله در اینجا هست که بنده با کمال ارادتی که به آقای مدرس دارم هیچ نمی‌پسندیدم که در موضوع انتخاب ایشان این صحبت یادگار بماند و آن این است که انجمن نظارت طهران بعد از اینکه تلگراف را ملاحظه و مطالعه کرده‌اند اینطور رأی داده‌اند که با این تلگراف نمیتوانند حکم قطعی بکنند که آیا آقای نواب قبول کرده‌اند یا رد نمودند این را دانسته‌اید که برای گذراندن اعتبار نامه يك تلگراف مجددی به آقای نواب بشود و از ایشان سؤال کنند و ایشان صراحتاً جواب دهند چقدر خوش حال میشدم و میبستیدم که در ظرف این مدت آن تلگراف میشد که امروز داخل چنین صحبتی راجع بشخص بزرگوارى مثل آقای مدرس نمیشدم و اعتبار نامه هم میداشتند و با بودن اعتبار نامه صحبت میشد بهر حال اشکال انجمن نظارت برای این مسئله است و مکرر این مسئله خاطر نشان همه شده و مطلبی است واضح لکن حکمت هر مسئله منوط به رأی اکثریت مجلس است در صورتیکه اکثریت مجلس همین رسیدگی شعبه و نتیجه قطعی که شعبه از تلگراف گرفته کافی میدانند و محتاج به تلگراف‌های دیگر نمیدانند و بعبارة آخری موافق هستند و مطابق رأی قطعی شعبه رأی میدهند دیگر در این موضوع بحثی واقع می‌شود فقط چیزی که هست این است که بهتر این بود در این مدتی که داشتیم بتوسط وزارت داخله یا وزارت خارجه تلگرافی مغایره میشد و امروز نسبت به آقای مدرس بنده این دوسه کلمه را هم راجع بانتخاب ایشان عرض نمی‌کردم

آصف الممالک - بطوریکه در راپورت هم عرض شده بود وزارت داخله تلگراف اولیه آقای نواب و تکلیف شغلی که آقای علاء السلطنه بایشان کرده بودند و ایشان پذیرفته‌اند حاکی از استعفای ایشان دانسته و محتاج ندیده که در تانی بایشان مراجعه بشود شعبه هم وقتی مراجعه میکرد تلگراف آخری آقای نواب رسیده بود و کاملاً شعبه استعفای ایشان را از آن تلگراف استنباط کرده و راپورت داد اما اینکه میفرمائید مطابق ماده چهارم باید به اعتبار نامه رسیدگی کرد و آقای مدرس اعتبار نامه ندارند و اگر ملاحظه فرمائید ماده چهارم تنها راجع به مسئله اعتبار نامه نیست و ماده چهارم می‌نویسد که

شعبه رسیدگی به اعتبار نامه و صورت مجلس هر دو میکنند و نظر باینکه صورت مجلس انتخاب‌سازگی از انتخاب آقای مدرس بوده است از جهت شعبه حق داشته است بموجب همان ماده به نمایندگی آقای مدرس رسیدگی کند (گفته شد صحیح است) اما راجع به مراجعه نشدن به آن دو نفر آقایانیکه بعد از آقای مدرس حائز اکثریت بوده‌اند اولاً آقای سید حسین اردبیلی مقارن همان اوقاتیکه جواب آقای نواب میرسد ایشان مرحوم میشوند و وزارت داخله گویا مجال از اینکه استعلام و مراجعه بکنند پیدا نکرده بود حاج محمد تقی هم در طهران نبوده یا راه مخا بره مسدود بوده یا اینکه چون اغلب انتخابات در يك حال فترتی بوده و مسکوت مانده است این مسئله هم همانطور بحال سکوت مانده است و به مرحوم حاج محمد تقی هم مراجعه نشده است و بعد از چندی که بنای افتتاح مجلس شده در تانی مراجعه به آقای نواب کرده‌اند و این در وقتی بوده که آقا سید حسین و حاجی محمد تقی هر دو مرحوم شده بودند اما راجع به آقای ملک الشعراء اگر چه يك مراجعه به ایشان نشده و استعفاً هم نبوده ولی شعبه من باب احتیاط مراجعه بایشان کرده و ایشان چون قبول نمایندگی بجنورد را کرده بودند خودشان قبول کردند که از نمایندگی طهران استعفا بدهند بدین جهت شعبه محتاج نبود دیگر در این باب اشاره بکند و اما راجع به آقای حاج آقا که میفرمائید بنده گمان نمیکنم که آقای حاج آقا از حیث آراء بر آقای مدرس مقدم باشند اگر در این ستونیکه ملاحظه فرمودید مقدم نوشته شده است اشکالاً نوشته شده اگر بعد مراجعه بفرمائید خواهید دید که آقای مدرس مقدم هستند.

رئیس - آقای زنجانی مخالفید؟

آقا شیخ ابراهیم زنجانی - خیر بنده توضیحانی دارم جزو انجمن نظارت بوده ام بابت اطلاعات خود را توضیح بدهم مخالف نیستم باید توضیحاتی عرض کنم.

رئیس - یا باید مخالف باشید یا موافق پس دیگر مخالفی نیست.

آقا میرزا ابراهیم قمی - بنده توضیح دارم اجازه میفرمائید.

رئیس - چه توضیحی دارید.

میرزا ابراهیم قمی - چون انجمن نظارت اشتباه کرده‌اند باید توضیح بدهم.

رئیس - کسی توضیح نخواست است در چند روز قبل مذاکره شد که باید رعایت نظامنامه بشود و بحال چندان رعایت نظامنامه نشده و دلائلی داشته که بخود آقایان هم عرض کردم اما بعد ها باید مطابق نظامنامه رفتار شود آقایان باید موافق باشید یا مخالف باسم توضیح نمیشود تکلم کرد (جمعاً تصدیق کردند) رأی میگیریم به نمایندگی آقای مدرس - آقایانیکه نمایندگی ایشان را تصدیق می‌نمایند قیام فرمائید (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد آقای حاج شیخ اسدالله (احضار برای قرائت راپورت آقای حاج شیخ اسدالله راپورت شعبه ششم را بمضمون ذیل قرائت نمودند) راجع بانتخاب آقای نصیر دیوان از حوزه انتخابیه کرمانشاهان همان است که در راپورت شماره ۱۱ به مجلس تقدیم شده و در خصوص صلاحیت آقای نصیر دیوان مطابق اسناد و تلگرافات و تحقیقاتیکه شعبه نموده صلاحیت ایشان معلوم و صحت نمایندگی آقای نصیر دیوان را از حوزه کرمانشاهان شعبه تصدیق مینماید.

رئیس - راجع بوکالت آقای نصیر دیوان مخالفی هست یا خیر (گفته شد خیر) رأی میگیریم آقایانیکه نمایندگی ایشان را تصویب میکنند قیام فرمائید (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد مطلب دیگری در دستور نیست اعتبار نامه‌هایی که امروز قرائت شد برای فردا حاضر نخواهد بود و بموجب نظامنامه ۲۴ ساعت قبل از وقت باید طبع و توزیع شود مجبوراً جلسه میماند برای پس فردا صبح.

مجلس يك ساعت و ربع از شب گذشته ختم شد

رئیس مجلس شورای ملی **مؤتمن الملک**

جلسه ۱۲

صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه
ششم ذی‌حجه ۱۳۳۹ مطابق نوزدهم
برج اسد ۱۳۰۰

مجلس دو ساعت و ربع قبل از ظهر در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید.

رئیس - صورت مجلس پریروز صبح که خوانده شده بود قبلاً قرائت میشود بعد صورت جلسه پریروز عصر (صورت مجلس صبح سه‌شنبه را شاهزاده نصرت الدوله قرائت نمودند).

رئیس - آقای آقا سید یعقوب - در آنجائی که نوشته شده است برای جمع بین رأی مجلس و نظریه آقای سلیمان میرزا دیگر مخالفی نیست. گفتند خیر. صورت مجلس صبح تصویب شد در اینوقت صورت مجلس عصر سه‌شنبه قرائت شد **رئیس** - نسبت باین صورت مجلس اعتراضی هست یا نیست (اظهاری نشد) مخالفی نیست تصویب شد راپورت راجع به آقای آقا میرزا طاهر تینکابی که سابق قرائت شد طبع و توزیع شده است مخالفی نسبت بآن هست؟

محمد هاشم میرزا - خیالی متأسفم که دوره‌های دیکتاتوری و فترت‌های مشوم این چندساله (که در حقیقت از سال ۱۳۳۴ شروع شده و به اول سرطان ۱۳۳۹ خاتمه پذیرفته است) بعضی لطامات و صدمات به ملت زده و باره شایعات و گفتگوها نسبت به بعضی به میان آمده است که در موقع رأی دادن به يك و کيل که داخل جریانات بوده و قهرراً برای بعضی اشخاص تأمل حاصل میشود صرف نظر از این

که مجلس چهارم باید داخل حل این قضایا و گفتگوها بشود یا نشود چون می‌خواهم به آقای میرزا طاهر تنکابنی رأی بدهم لازم میدانم از ایشان پاره توضیحات بخواهم من درغالب مدت فترت در تهران نبوده که قضایا را بتوانم موافق معلومات و مسموعات و تواتر حکمیت کرده یا مجال پاره‌ای تحقیقات شخصی یافته باشم این است که در موقع رأی دادن به آقای تنکابنی اصرار دارم که بدانم مداخله ایشان در دوره آقای وثوق الدوله و زمامداری کمیته دموکرات در بعضی قضایای سیاسی از قبیل تأیید قرارداد و غیره تا چه درجه و چه حد بوده است بارها گفتگوها و شایعات تنها بصرف مداخله در سیاست خاصی یا تأیید یک قضیه مختلف فیه سیاسی می‌بوده شاید بحکم آزادی عقاید سیاسی ایشان را مورد مسئولیت مهمی قرار ندم اما چون در اطراف این مداخله چیزهای دیگر بهم گفته شده و می‌شود ناچارم از خود ایشان یا سایر مطلعین پاره تحقیقات بنمایم برای اینکه شاید در نتیجه سئوالات بتوانم اقناع شوم و طرح و اشاعه مطلب در مجلس قدری خارج از نزاکت خواهد بود پیشنهاد نمایم کمیسیون بحکم قرعه معین شود تا در آنجا تحقیقات و اعتراضات من که مؤید این مخالفت است طرح بشود یا اقناع شده یا بر مخالفت خود باقی بمانم.

حاج شیخ اسدالله - بنده خواستم توضیح بدهم که آیا این تقاضای کمیسیون بعد از گذشتن اعتبارنامه از مجلس است یا نظرشان این است که اعتبارنامه مسکوت عنه بماند تا اینکه کمیسیون نظریات خودش را بعد از رسیدگی به مجلس اظهار بدارد اگر نظریه اول است حرفی ندارم ولی اگر نظریه اخیر باشد بنده تصور میکنم تا مجلس رسمیت پیدا نکند یعنی سه ربع از اعتبارنامه‌های نمایندگان از مجلس نگذرد مجلس شورای ملی نمیتواند همچو اقدامی بکند اگر چه اساساً بنده باتشکیل یک چنین کمیسیونی هم عقیده هستم نه نسبت به یک شخص مخصوصی بلکه نسبت به همه حتی خود بنده باید سابقه اعمال بنده هم تعیین شود و مجلس شورای ملی بداند که سابقه بنده چه بوده مخصوصاً در دوره فترت هر کسی یک سابقه درخشانی داشته باشد محل توجه و تمجید مجلس شورای ملی واقع شود و اگر هم خدای نخواستہ یک نفر یک قصوری کرده باشد مکتشوف می‌شود حالا اگر هر آینه مقصودشان بعد از رأی گرفتن باعتبارنامه است بنده هم عقیده دارم و اگر مقصودشان این است که اعتبارنامه بماند تا راپورت آن کمیسیون به مجلس بیاید خلاف ترتیب پارلمان است و بنده مخالفم.

رئیس - پیشنهاد آقای محمد هاشم میرزا قرائت میشود گویا مطلب واضح باشد (آقای مستشار السلطنه پیشنهاد مزبور را بمضمون ذیل قرائت نمودند)

این بنده پیشنهاد میکنم کمیسیونی به قرعه معین شود که مطالب خود را راجع به آقای تنکابنی در آنجا مطرح نموده و تکلیف قطعی معین گردد (امضاء محمد هاشم میرزا)

رئیس - آقای حاج آقا مخالف هستید با پیشنهاد.

حاج آقا - بلی بنده اساساً این پیشنهادی را که شاهزاده فرموده اند مخالف با نظامنامه و ترتیبات دیگر نمیدانم ولی از رفیق محترم خود می‌خواهم استدعا کنم راجع با اصول نظریات سیاسی اشخاص همانطور که قبلاً مذاکره شد یک ترتیب علیحده اتخاذ کنند که در آتیه در امر اعتبارنامه و اصول نمایندگی قضایای سیاسی گذشته را راجع به یکس دخالت ندهند بنده بکلی مخالفم با اینکه در امر اعتبارنامه و اصول نمایندگی قضایای سیاسی گذشته را دخالت دهند من خود میل دارم آن اشخاصی که در مقدرات مملکت یک دخالت‌هایی داشته اند یا خوب یا بد در یک محکمه صالحه محاکمه بشوند و باندازه محکومیتشان یا محکوم له شدنشان مکافات یا مجازات بشوند ولی این قضیه بهیچوجه راجع بترتیب انتخابات نیست من عقیده ام این است که در قضیه اعتبارنامه ها قضایای سیاسی را هم دخالت ندهند و اعتبارنامه ها را از نقطه نظر جریان رد کنند یا قبول بکنند ولی برای آینده کما اینکه من خود هم با این تقاضا اساساً موافقم و تقاضا خواهم کرد یک محکمه صالحه برای این قضیه یعنی برای رسیدگی باعمال تمام زمامداران و اشخاصی که در تمام ایام فترت دخالت در سیاست مملکت کرده اند محاکمه بشوند اگر حقیقتاً خدمتگزار بوده اند مکافات والا مجازات شوند.

رئیس - آقای سردار معظم با پیشنهاد موافق هستید.

سردار معظم - بلی بنده با پیشنهاد موافقم برای اینکه قانون انتخابات و مورد صحت و سقم انتخابات فقط منحصر بجرایان انتخابات نیست بلکه یک قسمت منحصر بصلاحت و عدم صلاحیت نماینده است و هر گاه از این نقطه نظر داخل در مذاکرات شویم قهراً هر نماینده حق پیدا میکند که قطع نظر از جریان انتخابات در اعمال نماینده دیگر امان نظر بکند و در مسائل سیاسی گذشته اودقت نموده و حکمیت کند پس اصولاً باید معتقد باین پیشنهاد شاهزاده یا هر یک از نمایندگان شد منتهی نظر باینکه وقت مجلس و مصالح مجلس اقتضا ندارد که تمام مذاکرات و مشاجرات گذشته در اینجا زنده بشود مجلس شورای ملی در موقع پیشنهاد آقای مدرس این اصل را اتخاذ و تصویب کرد لهذا باید یک راهی پیدا کرد برای اینکه این رأی مجلس محترم و محفوظ باشد و از طرف دیگر اگر برای یک نماینده مشکلی حاصل بشود و رفع آن اشکال شده و آن نماینده اقناع بشود و قتیکه دقت بکنیم هیچ راهی نماند جز اینکه یک هیئت کوچکتری از خود مجلس مأمور بشود و آن نماینده که میل دارد در آنجا حاضر بشود و توضیحات و مطالب خودش را عنوان کند ممکن بود شاهزاده محمد هاشم میرزا از تریبون استفاده بکنند و تمام مطالب خودشان را اظهار دارند ولی اگر اینکار را می‌کردند شاید منافات داشت با آن رأی که مجلس شورای ملی داد بنا بر این

میگویند یک کمیسیونی معین بشود در آنجا رفته اشکالات و موانع خود را طرح کنم اگر قانع شدم خواهم گفت قانع شدم و اگر قانع نشدم خواهم گفت نشدم و اگر زمینه مذاکرات طوری بود که اقتناع کننده نبود باز از حق خود استفاده خواهم کرد و بازیش تریبون خواهم آمد و حرف خود را خواهم زد بعقیده بنده برای جمع کردن هر دو طرف قضیه را منحصر بقره فقط تعیین کمیسیون است و برای اینکه در تعیین کمیسیون هم اراده اقلیت و اکثریت ذیمدخل نباشد و برای اینکه گفته نشود که این کمیسیون از نقطه نظر خاص تشکیل شده باید حکمیت این قضیه با قرعه باشد یک کمیسیون پنج شش نفری بحکم قرعه تشکیل میدهند و شاهزاده محمد هاشم میرزا میروند آنجا و مطالب خودشان را اظهار میکنند آن کمیسیون اگر ایراد را وارد بدند رد میکند و کمیسیون غالب میشود و اگر وارد دید قبول نموده و مغلوب می‌شود و اگر ایراد را وارد دید آن کمیسیون یک نظریه را پیشنهاد میکند و در ضمن راپورت خودش زمینه مذاکرات مجلس را معین خواهد کرد بنا بر این من هیچ اشکالی نمی‌بینم.

حاج آقا - بنده فقط می‌خواستم دو کلمه عرض کنم که آن عرضی را که کردم هیچ منافات با قانون انتخابات ندارد و اصراً هم ندارم که این پیشنهاد را پس بگیرند یا نگیرند ولی بنده اصولاً عرض کردم و عقیده خود این است که مذاکرات سیاسی را نباید علت عدم صلاحیت در امر انتخابات تصور نمود باید هر یک مجازات علیحده معین شود و منافات با همدیگر ندارد.

رئیس - آقای آقا سید یعقوب (اجازه نطق) **آقا سید یعقوب** - عرض میکنم که بر همه کس معلوم است انتخابات آقای آقا میرزا طاهر تنکابنی انتخاب ملی بوده است و چون انتخاب ملی بوده است و شاهزاده محمد هاشم میرزا هم از حزب محترم دموکرات است برای همه این حق هست که اگر نسبت بحزب مقدس یک صحبتی بشود آن مذاکرات را تعقیب کنند تا معلوم شود مطلب چه بوده.

رئیس - گمان میکنم مذاکرات در این باب کافی باشد رأی بگیریم آقایانی که با پیشنهاد آقای محمد هاشم میرزا موافقت دارند قیام نمایند (اقلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد (عده اعضاء کمیسیون شش نفر باشد)

محمد هاشم میرزا - بلی شش نفر کافی است.

رئیس - در آخر جلسه اعضاء کمیسیون تعیین میشود راپورت راجع به آقای مقبل السلطنه مطرح مذاکره است آقای تدین (خطاب) جناب عالی مخالف بودید بفرمائید.

آقای سیده محمد قدین - بواسطه تحقیقاتی که کرده ام موجبات مخالفتم رفع شد .
رئیس - پس دیگر معترضی نیست رأی میگیریم آقایانیکه نمایندگی ایشانرا تصویب میفرمایند قیام فرمایند (اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد رایورتنی است راجع به آقای مساوات مخالفی نیست .

آقا سید یعقوب - اجازه میفرمائید .

رئیس - مخالف هستند .

آقا سید یعقوب - آقا میرزا ابراهیم قمی مخالف بودند .

رئیس - حالا که حاضر نیستند اگر جناب عالی مخالفتی دارید بفرمائید والا باید رأی بگیریم (رأی میگیریم آقایانیکه نمایندگی آقای مساوات را تصویب میکنند قیام فرمایند (اکثر نمایندگان قیام نمودند).

رئیس - تصویب شد رایورتنی است راجع به آقای سلیمان میرزا سابقاً قرائت شده مخالفی نیست ؟

اهیر ناصر - در جلسه قبل که اعتبار نامه شام-

زاده سلیمان میرزا مطرح شده بود بنده حضور نداشته وموقعی برای استفاده از حق مخالفت خودم بدست نیاوردم اتفاقاً رأی هم که بایشان داده شده بود حائز عده کافی در مجلس نبود و در جلسه قبل دوباره اعتبار نامه ایشان مطرح شده وموقع استفاده از حق مخالفت بدست من آمده که در مورد مسئولیت های ایشان در تولید موجبات ومقدمات مهاجرت و نتایج سوئی کاز آن برای اهالی يك قسمت مهم از مملکت ومشکلاتی که برای دولت حاصل شده بعلاوه از آن وقت تاکنون موجب تعطیل مجلس شورایی و تعطیل حکومت ملی گردیده مشروحاً عرض می دارم و اسناد عیدیه را که دارم وموجود است ارائه دهم وموافق اشخاص مهمی که فعلاً شرف حضور وعضویت در مجلس شورایی دارند وشاهد اعمال شاهزاده وشريك در مصائب وارده بودند باصدای رسا حقایق گفتنی را بگویم وبرضد اصول اغفال وعوم فریبی که شخصاً دشمن این عقیده و اصول هستم برده اشتباه را از برابر چشم ملت خودم که همیشه طالب کشف حقیقت وهو اوخواه مظلوم اند بردارم ولی افسوس بدو علت بازهم استفاده از حق مخالفت و بیان حقیقت معروم ماندم که یکی احترام رأی است که رفقای من در جلسه بایشان دادند و علت ثانی هم که اهم علت است رعایت نکات ودقایقی است که جلسه صبح شنبه همین بود مطرح وتصویب شد ومرا وادار می دارد باحتراز از مشاجراتی که ممکن است مخالف حیثیات مجلس واقع شود این است که با نهایت تأثر از محرومیت خودم ومجربیت ملت تصویب یابد اعتبارنامه ایشان را برای مجلس وامیگذارم ودیگر مخالفتی اظهار نمی کنم و اعتراضات خودم را باولین مرحله امکان موقوف میدارم .

رئیس - آقای سلیمان میرزا (اجازه نطق).
سلیمان میرزا - همانطوریکه آقای امیر ناصر فرمودند وخواستند احترامات رأی مجلس را که در

روز شنبه داده شده مقدس ومحترم بشمارند و این قبیل مذاکرات را مسکوت عنه بگذارند بنده هم چون پابستگی بحفظ احترامات مجلس دارم بنابراین داخل این مذاکرات نمی شوم و آرزومند هستم که همانطوریکه ایشان فرمودند در اولین موقع امکان بتوانند این مطالب را شرح بدهند و ملت را از خواب غفلت بیدار نموده و پندهای غفلت وسایر مطالب را از قبیل عوام فریبی وغیره از برابر چشم ملت بردارند وحقیقت را هرین در نظر ملت جلوه گر فرمایند بنده هم از خداوند خواهان ونیازمندم که چنین موقعی را بزودی بدست همقطار محترم کرامت کند تا ملت وعموم مردم دنیا را از غفلت آگاه بکنند و اهالی مملکت از خدمات یاخلاف کاریهای این ذره بمقدار که اسمش سلیمان میرزا است مطلع بشوند.

رئیس - آقای مدرس (اجازه نطق).

آقای مدرس - بنده عرضی ندارم فقط کمال تشکر را از هر دو نفر آقایان از آقای امیر ناصر وآقای سلیمان میرزا دارم که رعایت حیثیات مجلس را نمودند و از مذاکراتی که مخالف با احترامات مجلس است صرف نظر کردند و انشاء الله رحمن مسئله خاتمه می یابد .

رئیس - رأی میگیریم بنمایندگی آقای سلیمان میرزا آقایانیکه تصویب می کنند قیام فرمایند اغلب قیام نمودند .

رئیس - تصویب شد - رایورتنی است راجع به آقای جلیل الملك آقای حاج شیخ اسدالله مخالفید بفرمائید .

حاج شیخ اسدالله - چون ممکن است باجمع بودن انتخابات يك اعمال نفوذی نسبت بیک نماینده بشود ونسبت بیک متغیر دیگر نشود و برای اینکه بعضی از آقایان بعد اشکال نکنند که در صورتی که انتخاب جمعی بود چرا نسبت به یکی از نمایندگان دیگر اعتراض نکردی در حالیکه جریان انتخابات در يك صورت نبوده این است که عرض می کنم که خیر ممکن است باجمعی بودن انتخابات نسبت بیک اعمال نفوذ و تهدید شده باشد ونسبت بدیگری نشده باشد بطران انتخابات ممکن است از دو نقطه نظر باشد یکی عدم صلاحیت منتخب و یکی بواسطه سوء جریان انتخابات بنده از نقطه نظر اخلاقی شاید بصلاحت آقای جلیل الملك عقیده داشته باشم وعقیده دارم واز این نقطه نظر وارد مطلب نمی شوم اما بدبختانه از نقطه نظر جریان انتخابات وقتیکه ملاحظه بفرمائید می بینید که اگر يك مورد تهدید وجود خارجی داشته باشد ومصادیقی پیدا بکنند همین جاست چرا برای اینکه انتخاباتی که در کاشان صورت گرفته باین ترتیب بود درخود شهر يك حوزه انتخابیه تشکیل شده در نظر هم يك حوزه جزء درجوشقایم مطابق رایورتنی که رسیده يك حوزه دیگر تشکیل شده اگر چه بنده کاملاً دوسیه را ملاحظه ومراجعه نکرده ام و امروز صبح این رایورتنی بمن رسیده ولی آنچه اطلاع دارم بعرض آقایان نمایندگان ملت می رسانم در بوبه انتخابات یعنی قبل از شروع بانخابات مطابق آنچه شهرت دارد

ومی گویند شاید مدرکی هم در دوسیه باشد که این نظریه را تأیید بکنند اینست که یکی از منسوبین خیلی نزدیک آقای جلیل الملك بسمت مأموریت مالیه کاشان بجهت اجرای این مقصود معین شده و حکومت محل هم که از آنجا خواسته است حرکت بکنند نسبت ایشان مشروط بر این کار بوده است که آقای جلیل الملك از آنجا انتخاب شوند بعد از آنکه وارد بکاشان شده اند بر حسب امر دولت انتخابات را شروع کرده اند ماشاء الله خان هم با يك فشار فوق العاده با نظریه آنها همراهی کرده در بین جریان انتخابات کاشان شکایاتی رسیده است که انتخاب اینجا از روی تهدید است ومردم در دادن رأی آزاد نیستند حتی رئیس نظمیة محل تلگرافی با سیم کمیانی که گویا رمز هم باشد به رئیس الوزرا وقت می کند که انتخاب اینجا جریانش طبیعی نیست ومن از عهده انجام اینکار و از عهده جلوگیری بر نیایم حتی شخص مرا تهدید و تطمیع میکنند ملاحظه فرمائید مأمور رسمی دولت در محل انتخابات و در موقع انتخابات این رایورتنی را میدهند علاوه بر این شکایات فوق العاده دیگر در همان موقع از انتخابات آنجا رسیده مبنی بر اینکه انتخابات آزاد نیست رئیس الوزرا گویا از مجرای وزارت داخله انتخابات آنجا را توقیف می کند و بیست روز هم در تحت توقیف میماند حکومت محل هم در همان موقع رایورتنی می دهد که وسائل انتخابات در آنجا فراهم نیست در بین جریان انتخابات رئیس نظمیة رایورتنی میدهند که مرا تهدید و تطمیع کرده اند ومأمورین رسمی دولت رایورتنی میدهند که وسائل انتخابات در آنجا موجود نیست این جمله را بنده نمی فهمم یعنی چه خوبست آقایان دقت کرده به بینند از این مطلب چه می فهمند بعقیده بنده وسائل انتخابات فراهم نیست یعنی تهدید در کار است یعنی فشار ماشاء الله خان در بین است یعنی وسائل غیر مشروعه در اینجا اعمال میشود نمی دانم پس از مدتی چه میشود که وسائل انتخابات فراهم میشود و از اینجا تلگراف میکنند که انتخابات را از توقیف خارج نمایند همان تعرفه را که نظمیة و حکومت تهدید و بطلاش را رایورتنی داده اند و هزار و کسری بوده که همه تصدیق کردند که از روی تهدید بوده است جزء تعرفه های رسمی قرار داده وآراء هم از آنها گرفته اند ومأمورین مالیه هم در اینجا بموجب دستوری که داشته اند شروع باقدامات وفشارها نموده مخصوصاً در حوزه نظنز باندازه فشار وارد می آورند که در موع انتخابات اهالی از نظنز فرار کرده و بارستان رفته از آنجا شکایات میکنند که امان از این انتخابات این چه وضعی است ما برای این انتخاب در عذاب هستیم در بدر شدیم معلوم است اگر این مردم آزاد بودند ومیتوانستند شکایات خودشانرا از کاشان مخایره کنند البته با بارستان نمی رفتند پس بعقیده بنده انتخاباتی را که میتوان گفت از روی تهدید بوده همین انتخابات است آیا نمایندگان محترم غیر از این وسائل تهدید

داشته باشند که این نوع شکایات کلی را نمی شود مأخذ ابطال انتخابات قرار داد آقای حاج شیخ اسدالله از موافقت مأمورین مالیه نسبت بمنتهی کاشان شرحی بیان فرمودند اولاً می خواستم يك مطلبی را سؤال کنم آیا واقعاً بمجرّد اینکه يك امین مالیه یا يك رئیس نظمیة یا يك حاکمی توصیه کنند که اگر صلاح بدانید فلان کس را برای نمایندگی بجهت فلسفه و بجهت منطقی این مطلب را منافی صحت انتخابات می دانید باید در خالت اشخاص تاچه حد مشروع و دولتی دیگر میتواند عقیده خود را ترویج بکنند منتها حد ترویج او باید محدود بشود چیز باشد اولاً باید برای پیشرفت مقصود خودش باشد وثانیاً نباید تهدید و یا تطمیع کند یعنی باید بلاعوض باشد بعقیده من مأمور مالیه در مداخله انتخابات همان حقی را دارد که تمام افراد مملکت دارا میباشد پس بنابراین اگر امین مالیه اصفهان یا پیشکار مالیه شیراز فی المثل بگویند خوبست شاهزاده سلیمان میرزا را انتخاب بکنید و نگویید که اگر انتخاب نکنید فلان مجازات را در حق شما اعمال خواهم کرد وعده ندهد که اگر کردند فلان پول را بشما خواهم داد من تصور می کنم که هیچ ضرر ندارد و پیشکار مالیه فارس می تواند از این حق مشروع استفاده بکند و وقتی که اساساً بمداخله مأمورین دولتی در انتخابات قائل شدیم آنوقت ممکنست يك امین مالیه از يك شخص معینی ترویج کند و يك رئیس نظمیة مخالفی هم ممکنست باشد و بر حیل او اشکال تراشی بکند پس از این نقطه نظر وقتی که وارد قضیه بشویم باید بگوئیم مداخلات هر دو ممکنست مبنی بر غرض بوده باشد ولی نمی توان گفت که چون امین مالیه موافقت کرده است مرتکب خلاف قانونی شده و چون رئیس نظمیة مخالفت کرده شخص صحیح العملی است خیر هیچ مدرکی در دست نیست هلی الخصوص که قانون انتخابات هم هیچ وظیفه ومسئولیتی برای رئیس نظمیة معین نمی کند که وقتی مواد قانون انتخاب را می بینیم فقط رئیس نظمیة يك نفر مأمور حفظ انتظام است وظیفه دیگری در انتخابات ندارد قانوناً يك نفر مأمور دولت حق مداخله دارد آنهم حاکم است و آنهم در ابتداء امر انتخابات یعنی در قسمتی که راجع بتأسیس انجمن نظارت است پس از اینکه حاکم انجمن را معین کرد آنوقت قسمت اعظم مراقبت در صحت وسقیم انتخابات بر عهده انجمن نظارت و در حین عملیات انجمن نظارت حاکم مداخله نمی کند پس بنابراین مداخله رئیس نظمیة چه از روی موافقت چه از روی مخالفت بهیچ جای قانون سکنه وارد نمی آورد بطور مقدمه این دو مطلب را لازم بود عرض کنم . آقای حاج شیخ اسدالله ایراد را که کرده اند یکی در صلاحیت نیست ومن این مطلب را بصوت بلند میگویم باره شخص منتخب ندارند ودیگری راجع بود بجرایان

انتخابات اینکه فرمودند ممکنست در انتخابات جمعی مطلب را تفکیک کرد این فرض برای من قدری مشکل است زیرا که اگر ایراد بمنتهی نداشته و بجرایان انتخابات داشته باشند باید بگوئیم نتیجه آن انتخابات هر چه باشد نفعاً یا اثباتاً باید شامل تمام انتخابات آنجا بوده باشد و مجلس شورایی خوشوقته مطابق رأی که در انتخابات کاشان داده معلوم شد که موافقت نظر با آقای حاج شیخ اسدالله در باره سوء جریان انتخابات کاشان ندارد وبواسطه تصویب نمایندگی آقای میرزا سید حسن صحت انتخابات مجلس را تصویب کرد زیرا مجلس نمی توانست با تصدیق سوء جریان انتخابات کاشان نمایندگی دیگر کاشان را قبول کند ومن تصور می کنم که روحاً و اخلاقاً مجلس شورای ملی اساس انتخابات کاشان را تصدیق و قطع کرده و بعقیده من مراجعه باین مطلب مخالف بآن رأی مجلس است پس این مطلب بعقیده بنظر من ختم و تمام شده است از نقطه نظر سوء جریان انتخابات پس از تصویب يك نفر از نمایندگان کاشان دیگر نمیتوان گفتگوئی کرد اما مسائلی فرمودند راجع به بردن آراء بمنزل امین مالیه و مداخلات ماشاء الله خان در امر انتخابات بنده شخصاً راجع بانتهای اطلاعات خصوصی ندارم حکمت شمه مطابق اسنادی است که در دوسیه است و قهراً وقتیکه ما خوردمان در يك قضیه شاهد و ناظر نباشیم مجبوریم که بالاخره بشهادت شهود اتخاذ عقیده بکنیم بلی يك شکایاتی در دوسیه هست و يك شخص مدعی شده که آراء نظنز را برای حفاظت بمنزل امین مالیه برده اند ولی نمیگویند صندوق باز بوده و میگویند آن صندوق مهور بهمراه انجمن نظارت بوده و منتهی برای اینکه تصور شبهه نشود يك عده از اهالی نظنز که عبارت از حاکم و انجمن نظارت انتخابات و جمعی از معاریف و علماء مجلس بحضرت این شکایات را شنیده اند وقوع این قضیه را تکذیب می کنند و یقین دارم که آقا خودشان هم در آنجا تشریف نداشته اند که اطلاعات شخصی داشته باشند می بینند شکایاتی راجع به سیردن صندوق بامین مالیه رسیده اما در مقابل يك عده اشخاصی هم که هیچ علت ندارد همه آنها را مغرض تصور کنیم می نویسند که همچو خبری نبود و کسی صندوق آراء را به امین مالیه نسپرده است اما واقعاً و انصافاً ما باید این شکایات را در نظر بگیریم و وارد مطلب شویم که آیا سیردن صندوق آراء بامین مالیه تاچه درجه سکنه باسناد انتخابات وارد می آید آیا ما باید این شکایات را در نظر گرفته و قابل توجه بدانیم خیر دیگر آنکه شکایات از مداخله ماشاء الله خان در امر انتخابات می کنند وقتی بدقت بدوسیه انتخابات ملاحظه کنیم خواهیم دید که در مرحله اول ماشاء الله خان کاملاً بی دخل بوده حتی مطابق تلگراف

رمزی هم که حاکم کاشان به رئیس الوزراه زمان میکند میکوبد من ماشاءالله خان را راضی کردم که از شهر بیرون برود و در خارج شهر باشد برای اینکه تصور نرود که مخالفت یا موافقت یا اقدامی برای انتخاب کسی کرده ولی وقتیکه انتخابات شروع شده است و هزاروشصت و شش نفره داده شده است در این بین بواسطه شکایاتی که شده است از طهران هم حکم شده که انتخابات را توقیف کنند اینکه چه اندازه دولت حق توقیف یا عدم توقیف انتخابات را دارد بنده کاملاً نمی توانم عرض کنم ولی اساساً عقیده خودم این است که دولت هیچ حق ندارد انتخابات را توقیف و یا تجدید کند و هر نوع مداخله دولت که خارج از حدود قانون انتخابات باشد خلاف قانون است (گفته شد صحیح است) بنا بر این دولت پس از استماع سوعجریان انتخابات کاشان باید بعا حکم کاشان تذکر بدهند بکاشان بفرستد که تحقیق نمایند حالا چه شده و برای چه این حکم خلاف قانون از طرف دولت صادر شده نماندیم همین قدر معلوم است که تقریباً يك ماه انتخابات کاشان به تعویق افتاده است در این يك ماه چه شده و چه راپورت هایی رسیده نماندیم ولی مطابق اسنادیکه ما می بینم قیافه ماشاءالله خان نسبت به انتخابات تغییر کرده بباره اخیری مخالف انتخابات شده است چنانچه بنده در اینجا يك سند اتفاقی دارم که الان بدست من رسیده و يك کسی که صلاحیت اظهار این عقیده را دارد میکوبد کسان ماشاءالله در آن موقع در انفسال مأمور بآلبه نظر مبصر بوده اند همان مأمور مالیه که گفته میشود اعمال نفوذ در باره منتخبین فعلی می کرده است بنا بر این باید تصدیق کنیم که وقتی دو نفر موافق در يك مقصود یکدیگر را مغل پیشرفت مقصود خودشان میدانند از یکدیگر شکایت می کنند چون این قیافه ماشاءالله خان در انتخابات عوض میشود توقیف انتخابات کاشان هم شروع می شود تولید يك شکایاتی میکند و مطابق اظهارات انجنمن ماشاءالله خان و اباعش در صدد بوده اند که آراء جوشقان و نظنن را در ضمن حمل به کاشان درراه تصرف و نسبت به آنها مداخلاتی بکنند و بهمین ملاحظه است که این دو انجنمن جزء وقتیکه کسب تکلیف از انجنمن مرکزی میکنند انجنمن مرکزی میکوبد بملاحظات معلی کاشان مقتضی نیست صندوق آراء را به شهر بیاورند بباره اخیری میخواهد بفهماند که بواسطه نا امنی راه ممکن نیست که آراء سالم به شهر برسد و مخصوصاً توصیه میکند که آراء را در محل استخراج نمایند زیرا تصور می کند که آراء جوشقان و نظنن در محل از مداخلات اجزاء ماشاءالله خان و نائب حسین محفوظ خواهد ماند البته مخالفین انتخابات وقتی که میخواهند

شکایت کنند چه میکوبند خصوصاً وقتیکه يك ماشاءالله خان یاغی يك ماشاءالله خان دزد راهزنی هم در کاشان وجود دارد اگر کسی بغواهد مخالفت با انتخابات بکند میکوبد این انتخابات در تحت تأثیر اقدامات ماشاءالله خان بود (گفته شد صحیح) چنانکه برعکس وقتی موافقین انتخابات میخواهند برای ضایع کردن مخالفین خودشان یعنی مخالفت کنندگان با انتخابات دلائل محکمی پیدا کنند میکوبند اینها تحریک شده ماشاءالله خان هستند و هر دو طرف برای پیشرفت مقصود خودشان از بدی ماشاءالله خان استفاده میکنند در صورتی که حقیقت امر اینست که بواسطه ماشاءالله خان ممکن است واقعاً هر دو طرف راست گفته باشند و واقعاً همین طور که حاکم کاشان مدعی است ماشاءالله خان در مراحل اول یا شاید در سایر مراحل هیچ مداخله نداشته منتهی چنانکه عرض کردم مخالف و موافق میخواهند از بدی ماشاءالله خان استفاده کنند و اسم او را به انتخابات به چسبانند که بواسطه بدی نایب حسین و ماشاءالله خان آن انتخابات را باطل کنند ولی این دلائل کافی نیست که مجلس شورای ملی بغواهد صحت نمایندگی يك نماینده را باین دلائل ضعیف و کوچک مورد تردید قرار دیمدعلی - الخصوص آقای حاج شیخ اسدالله خودشان مطلع اند که با رأی به صحت نمایندگی آقا سید حسن صحت جریان انتخابات کاشان را تصدیق کرده است لذا بنده تصور میکنم در این باب مذاکره هم برخلاف رأی مجلس خواهد بود .

رئیس - آقای مدرس اجازه نطق .

مدرس - خیلی متأسفم که با مغیر بودن آقای سردار معظم که یگانه ناطق مجلس شورای ملی هستند بنده لابد صحت نماینده بنده داخل در مسئله سیاست و صلاحیت و نطقها و کنفرانسهائی که در موقع انتخابات در کاشان داده شده نمیشوم لیکن در مسئله انتخابات مظلونات خود را متعلق بکاشان رها کرده و مقطوعات را به نظر میکیرم اولاً مسئله اساسی که آقای سردار معظم نسبت به تفکیک انتخابات فرمودند این مسئله ایست که همیشه محل ابتلای دوره های سابق هم بوده و حالاهم هست بعد از این هم خواهد بود در موقع انتخابات در تهران هم دیده اید که جمعیت های حزبی یا غیر حزبی کاندید های خودشان را نوشته و بدیوارها می چسبانند اول می نوشتند آقای مشیرالدوله آقای موتمن الملک و يك چند نفر از اشخاصی که وجهه ملی دارند بعد یهلوش قطار میگرددند اشخاصی را که بدی هر کدام حسن صدما مثل مشیرالدوله و موتمن الملک را از میان می برد و البته همه اطلاع دارند که غالباً در همه جا انتخابات هیئتطور است آقای آقا میرزا سید حسن مردی است خانواده البته آقای جلیل الملک هم مردی موقر و محترمند دخی مسئله ندارد مذاکرات مجلس سیاسی است مسئله شخصی

نیست البته من هم اگر بغواهم از کاشان منتخب بشوم چون بنده غریب هستم و آقا میرزا سیدحسن اهل آنجا هستند با ایشان میسازم تا انشاءالله به برکت ایشان ويك قدری هم بکمد همشیره زاده امین مالیه انتخابات درست شود مگر آقا از يك امین مالیه مذاکره میفرمایندخیر خدا رحمت کند آقای وثوق - الدوله بودند و خیلی هم در این انتخابات مصر بودند و اصل و منشأ این مسئله ایشان بودند لکن نظریات آقای سردار معظم را بنده تصدیق میکنم که يك نماینده نباید شکایات بی اساسی را مورد توجه قرار دهد و نباید در این دوره به شکایات جزئی که قابل اصلاح است اهمیت داد ولی اهمیت دادن ما راجع به اختیاری یا غیراختیاری بودن انتخاب است هر چیزی قابل مسامحه است الا اینکه انتخاب کننده اختیار نداشته باشد این دیگر قابل مسامحه نیست کاشان و نظنن هم جای خیلی دوری نیست بفرموده آقای سردار معظم يك ماه ونیم آراء آنجا را هم توقیف نموده اند و ابداً نه از طرف دولت و نه از طرف شعبه و نه از جای دیگر دلیلی جهت توقیف و برداشتن توقیف ذکر نشده این شکایت از همه جا میشود اما توقیف آراء که در کاشان شده يك سبب اساسی داشته است که دولت توقیف کرده حالا باید فهمید دولت یا وزارت داخله چرا توقیف کرده است من موافقم باشما که دولت حق ندارد انتخابات را توقیف کند ولی حالا که توقیف کرده است آیا سبب چه بوده رسیدن ۴ تلگراف سبب توقیف نمیشود بنده هم طرف مغایره بعضی تلگرافات بوده ام بقدری فشار آورده اند که مردم نظنن قادر براینکه از همانجا تلگراف بکنند نشده و به اردستان که نمایند هشت یا نه یا چند فرسخ است رفته و از آنجا شکایت کرده اند عرض کردم مسئله سیاست را کنار گذاریم مسئله جریان انتخابات ضلعی از مملکت است که در عرض چندماه مشغول بوده اند و شکایات زیادی شده دولت هم در این مسئله تحقیقاتی نکرده و بنده اساساً میکوبم يك ضلعی که اینهمه شکایات کرده اند مناسب است مجلس شورای ملی تحقیق بکند که واقعاً مردم در تحت فشار بوده اند یا خیر چرا برای اینکه بمجرد يك تلگراف نمیشود صحت و سقم مطلب را فهمید باید تحقیق کرد و فهمید که مردم در تحت فشار بوده اند و این را نتخاب را کرده اند یا در تحت فشار بوده اند و حاکم بن مادونفر (من و مخبر شعبه آقای سردار معظم) خود آقای جلیل الملک زیادتر است و هم از آقای سردار معظم و عقیده من این است که مجلس شورای ملی اگر صلاح بدانند این مسئله باین بزرگی را اهمیت بدهند و تحقیقات کافی بکنند و رجوع به کمیسیون تحقیق نمایند و اگر هم صلاح ندانند و اکثریت هم رأی دهد ما مضایقه نداریم که در اقلیت بناییم و اما اینکه آقا میفرمایند که کاندیدها شکایت میکنند خوب است معرفی بکنید که در انتخابات

نظنن کاندیدها که بوده که رأی مهمی داشته باشد در انتخابات همه جا کسانی هستند که صدای دوستان رأی یا صدای کمتر یا بیشتر دارند ولی در نظنن کاندیدهای که پنج رأی شاید داشته باشد مثل کدخدا یا پسرش یا نوکرش باشد ولی اهمیتی ندارد اما کسانی که شکایتشان از روی کاندیدی باشد در آنجا نیست و فقط بواسطه صدماتی که بوده که با آنها وارد می شده این معلومات بنده است حالا اگر مجلس شورای ملی صلاح میدانند موکول بفرماید به کمیسیون تحقیق و اگر هم لازم بداند يك نماینده معین شود و به محل برود و تحقیق کند و واقعا مردم بدانند مجلس شورای ملی در صدد تحقیق برآمده است و اگر هم نمی خواهند رأی بدهند بنده هم در اقلیت خواهیم ماند و آقای جلیل الملک هم هیچ - آزرگی نباید داشته باشند چون سکار راجع به انتخابات است مسئله قانون و مسئله اساسی مسئله شخصی نیست .

رئیس - آقای تدمین موافق هستید با راپورت .

آقا سید محمد تدمین - بله موافقم .

رئیس - بفرمائید (اجازه نطق) .

تدمین - از جمله فرمایشات آقای حاج شیخ اسدالله راجع به اعتراض به جریان انتخابات این بود که امین مالیه يك نفر از منسوبین آقای جلیل الملک بوده است و نسبت او موجب شده است برای ایشان اعمال نفوذ بکنند اگر چه در این زمینه آقای سردار معظم بطور مبسوط مذاکره کرده اند ولی بنده لازم میدانم آقای حاج شیخ اسدالله را متذکر کنم که به يك بیانی که نظیرش را در چند جلسه قبل در موقع مدافعه از راپورت کرمانشاهان میفرمودند از جمله اعتراضاتی که می شد این بود که برادر منتخب در کرمانشاهان حاکم بوده و اعمال نفوذ کرده و ایشان دفاع کردند که قانون برادر منتخب را هیچوجه منع نکرده از اینکه دخالت بکند و این دلیل نمیشود .

حاج شیخ اسدالله - همچو چیزی نیست .

تدمین - شاید این طور بوده است که حرف بودن برادر منتخب در يك معلی حاکم دلیل اینکه او اعمال نفوذ کرده است نمیشود بنده بهمین دلیل عرض کردم به حرف اینکه يك نفر منسوب منتخب کاشان امین مالیه باشد دلیل نمیشود که اعمال نفوذ کرده باشد و لسی قسمت عمده اعتراضات راجع است به چند چیز یکی دخالت ماشاءالله خان در امر انتخابات و بنده در این زمینه اطلاعات خارجی دارم و قبل از اینکه اطلاعات خارجی خودم را عرض کنم آقایان را تذکر میدهم به چند سطر از راپورت شعبه اولاً حکومت مینویسد که در مراحل اول ماشاءالله خان در امر انتخابات بیطرف بود و بواسطه عدم مداخله از شهر خارج شده و در مراحل ثانی او را مخالف معرفی مینمایند یعنی حکومت اطلاع میدهد که در مرحله دوم مخالف با انتخاب بوده از این اظهار حکومت معلوم میشود يك حال تردیدی برای ماشاءالله خان حاصل شده که يك وقت موافق

ويك وقت مخالف بود بعد میکوبد بعضی از شکایات کنندگان از انتخابات کتباً اظهار میدارند که مخالفت آنها با انتخابات مطابق دستور العمل ماشاءالله خان بوده و مشارالیه برای بدست دادن مدارک برای مخالفین انتخابات توصیه هائی در انتخاب کردن نمایندگان فعلی کاشان خواهد نمود این صریح است که اشخاصیکه شکایت میکنند از انتخابات اظهار میکنند که مخالفت آنها با انتخابات موافق دستور ماشاءالله خان است و حال آنکه در مقابل عده دیگری هستند که عکس آنرا میکوبند و البته این هر دو با هم معارضه میکنند و ترتیب اثری باین دو فقره داده نخواهد شد اما اطلاعاتی که بنده دارم آنست که در بدو امر یعنی موقع شروع با انتخابات کاشان ماشاءالله خان برای اینکه هر دو دسته را از خودش راضی کند یعنی دسته موافق و مخالف با انتخابات کاشان را از نقطه نظر منتخبین فعلی باینمنی که جمعی عقیدشان این بود که منتخب کاشان آقا میرزا سید حسن و آقای جلیل الملک باشند و جمعی دیگر عقیدشان غیر از این بود و دوفتر دیگر را که اسم نمیرم میخواسته اند انتخاب بشوند این اختلاف محلی موجب شده است که ماشاءالله خان بواسطه آن اخلاقی که داشته است و همیشه در این قسم مواقع میخواسته است طرفین را از خود راضی بدارد بفرود دسته میگفته است باشما موافقم باین جهت است که هر دو دسته متمسک بآو میشوند مخالفین یعنی ناراضی ها میکوبند ماشاءالله خان تهدید کرده و موافق با آن دسته است و آندسته دیگر میکوبند ماشاءالله خان موافق با آن دسته بوده است در اوایل امر حالات روحیه ماشاءالله خان اینطور بوده است ولی در اواخر حالت او تغییر کرده ويك طرفی شد باینمنی که مخالف با انتخابات شد از نقطه نظر انتخاب این دو نفر منتخب بدلیل اینکه بعد از آنکه انتخابات کاشان از توقیف خارج شد و شروع بقرائت آراء گردید این قرائت آراء مصادف شد با موقعیکه از طرف دولت در همین بهارستان شروع به گردن یارتنی برای حریق زدگان آمل شده در همین وقت تلگراف رمزی از ماشاءالله خان برای شاهزاده صارم الدوله رسید و شاهدم در این قضیه دارم که در در همین مجلس حاضر است تلگراف مبنی بر این بود که آن دوفتر که منظور شما ومن بود مطابق اطلاعی که من بدست آورده ام و اوراق آرایی که در صندوق انداخته شده است باسم آنها نیست بنا بر این آمل ما حاصل نمیشود تکلیفی می خواهم شاهزاده صارم الدوله بطور خصوصی تلگراف رمزی باو میکند توقیف کنید ماشاءالله خان اطلاع بانجنمن میدهد که حال اصلاح نیست و اجازه ندارید اوراق آراء را قرائت کنید تقریباً آراء يك شبانه روز هم در حال وقفه میماند پس از آن خبر بانجا میرسد که چنین قضیه رخ نموده و ماشاءالله خان آراء را توقیف نموده و بانجنمن امر کرده که آراء را نباید بغواهند اینجا تحقیقات شد که سبب تأخیر این امر چه چیز است بنده خودم تحقیق کردم معلوم شد که ماشاءالله خان به شاهزاده صارم الدوله تلگراف کرده دستور خواسته است و

شاه زاده باو دستور داده است بنده در اینجا شاهزاده صارم الدوله داخل مذاکره شده و عرض کردم آقا این اقدام شما برخلاف قانون است اگر مقصود شما و ماشاءالله خان این است که فلان زید انتخاب بشود و الان احساس کرده است که او اکثریت ندارد قدرت و اقتدار از شما باقی است و آن شخص محترم که منظور شما است اختصاص ندارد که از کاشان انتخاب بشود ممکن است از جای دیگر انتخاب بشود بنده برای اینکه ابداً نمیخواهم وارد شخصیات بشوم هیچ لازم نماند اسم بیرم همین قدر عرض میکنم که بنده و چند نفر از رفقا باحضور آقای نصرت الدوله در همین بهارستان از شاهزاده صارم الدوله خواهش کردیم که به ماشاءالله خان تلگراف کند که شما در عمل انتخابات مداخله نکنید در اینجا تلگراف را باخط لاتین نوشته و فرستاده شد که باسیم کمیانی مغایره نمائید دیگر بنده درست اطلاع ندارم که تلگراف به ماشاءالله خان رسید و او صرف نظر کرد و شروع به قرائت آراء شد باخیر از این اطلاعاتی که بنده دارم هیچ قابل تردید نیست که ماشاءالله خان در مرحله اخیر مخالف با انتخاب بوده است از نقطه نظر منتخب نه از نقطه نظر جریان انتخابات حاضر هستم اسناد خود را در این خصوص ارائه بدهم و اینکه آقای مدرس فرمودند بیشتر مطالب طرف توجه و مقطوعاتشان راجع به نظنن است و در این باب چند دلیل اقامه کردند بنده دوفتره از آنها را در نظر دارم یکی اینکه فرمودند اهالی نظنن باندازه در فشار بوده اند که در چند فرسخی رفته و از آنجا تلگراف کرده اند و نتوانسته اند در محل خودشان تلگراف کنند البته تصدیق میفرمائید که هر کس از جریان امور اجتماعی اطلاع داشته باشد نمی تواند این را مأخذ ومدرك قرار دهد بجهت اینکه اشخاصی که میخواهند شکایت کنند قطعاً متمسک بانگونه عملیات میشوند و برای اینکه وانمود نمایند که آزاد نبوده ایم و در تحت فشار بوده ایم نتوانسته ایم از مرکز مغایره به طهران کنیم مجبور شدیم از یازده فرسخی تلگراف کنیم خیر این طور نیست و همچنین تلگراف و مغایره باسیم کمیانی هم دلیل نمیشود مدعی برای وانمود کردن در انتظار که من مجبور بودم و تلگراف در تحت سانسور بود لهذا باسیم کمیانی مغایره کردم این کار را میکنند دیگر اینکه فرمودند غیر از این دوفتره منتخب کسی دیگر رأی مهمی نداشته مگر چهار پنج الی ده رأی بنده عرض میکنم مطابق اطلاعات کاملی که بنده دارم غیر از این دوفتر اشخاص دیگری هم در آنجا بوده و رأی داشته اند من جمله کسی بوده که یکصد و پنجاه رأی داشته بنا بر این دلیل ایشان بنده را قانع نمیکند زیرا این مقدار رأی نسبت به مجموع آراء نظنن خیلی مهم و قابل اهمیت است و باین قاعده اهالی نظنن در تحت فشار نبوده و آن يك نفر را هم بنده عاجلاً لازم نماند اسم بیرم موافق اطلاعات واسناد خود میکوبم که ماشاءالله خان برضد انتخابات بوده

و در خانمه عرض می کنم که ماشاء الله خان مخالف بوده و بهیچوجه داخل تهدید و تطمیع نسبت به این دو نفر منتخب نبوده بلکه اقداماتی کرده که این دو نفر انتخاب نشوند علاوه بر این اطلاعات دیگر هم داریم که اگر مقتضی باشد بعد عرض خواهم کرد.

رئیس - آقای شیخ الاسلام با این راپورت مخالفید یا موافق ؟
شیخ الاسلام - مخالف هستم با یک فقره فرمایشات آقای مخبر والا مخالفتی ندارم .

رئیس - شاهزاده نصرت الدوله پیشنهادی کرده اند که ده دقیقه تنفس شود .
(گفتند بسیار خوب)
در این وقت نمایندگان برای تنفس خارج ویس از ربع ساعت جلسه تشکیل گردید .

رئیس - راجع به آقای جلیل الملك مذاکرات را آقایان کافی میدانند یا خیر ؟

حاج شیخ اسدالله - بنده پیشنهادی دارم و آن این است که این راپورت برود به کمیسوی که قبلاً راجع به آقای آقامیرزا طاهر تنکابنی رأی داد که یک دفعه دیگر تحقیقاتی بشود و نظر باتشان را به مجلس پیشنهاد کنند اگر این پیشنهاد را آقایان موافقت کردند فبها و اگر نکردند بنده در جواب آقای مخبر که دفاع کرده اند هرایزی دارم که باید عرض کنم .

رئیس - خاطر شریف مستحضراست تا مذاکرات ختم نشود پیشنهادها قرائت نمیشود اول باید مذاکرات را کافی بدانند آنوقت پیشنهادها قرائت شود (گفتند صحیح است) رأی میگیریم باینکه مذاکرات کافی است یا خیر .
آقایانیکه مذاکرات را کافی میدانند قیام نمایند (اکثر قیام نمودند) .

رئیس - تصویب شد . پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله قرائت میشود .

آقای مستشار السلطنه پیشنهاد من بوررا بمضمون ذیل قرائت نمودند :

این جانب پیشنهاد میکنم که این مسئله هم در کمیسوی که برای تحقیق انتخابات تنکابنی تشکیل میشود مراجعه بشود شیخ اسدالله مجلانی

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه نطق)
حاج شیخ اسدالله - اگر چه مجلس و اکثریت آقایان کافی بودن مذاکرات را متأسفانه رأی دادند بنده راجع به پیشنهاد خودم از آقایان تقاضا میکنم که چون در اینجا راجع به عملیاتی که در کاشان از طرف امین مالیه و ماشاء الله خان بعمل آمده مذاکراتی شد همین اندازه اکثریت با بنده موافقت کند که اعتبارنامه به کمیسیون برود و در آنجا تحقیقات عمیق تری بکنند که رأی آقایان از روی بصیرت باشد و بی طرفی آقایان مدلل بدارد و معلوم شود که ما هیچ نظری در انتخابات نداریم مگر صحت و سقم آن این است که این پیشنهاد را عرض

کردم دیگر بسته به نظریات مجلس است
سردار معظم خراسانی - در کافی بودن و نبودن مذاکرات آقایان دیدند بنده رأی ندادم و با آقای حاج شیخ اسدالله هم عقیده هستم که باید مذاکرات فوری ادامه داده شود اما راجع به پیشنهاد آقای حاج شیخ اسدالله بنده در هیچ صورتی نمیتوانم موافقت بکنم زیرا یک کمیسیون خاصی که هنوز منعقد نشده دارد قیافه کمیسیون تحقیق انتخابات را به خودش میگیرد و قضیه را باید فوری دقت کرد اگر مقصود تشکیل کمیسیون تحقیق انتخابات است با قرعه نمیشود معین کرد از یک نقطه نظر تحقیقی باید معین کرد اما قضیه کمیسوی که امروز راجع به شاهزاده محمد هاشم میرزا و آقای تنکابنی معین شده یک کمیسیون حکمت مابین دو نفر است از نقطه نظری که مسئله انتخابات کاشان هم به آنجا رجوع شود نیست بنده کاملاً با لزوم مذاکرات که در زمینه صحت و عدم صحت انتخابات مخصوصاً از نقطه نظر جریان انتخابات باید در مجلس بشود موافقت دارم بهمین جهت هم بود که مدتی مذاکرات را کافی نیدانستم و استدعا داشتم که مذاکرات ادامه شود ولو به جلسه بعد هم نکشید حالا متأسفانه اکثریت مجلس عقیده مرا از میان برد اما باید در کجا این مسئله تحقیق شود در شعبه یا در کمیسیون خاصی که برای یک کار خاصی معین میشود البته یک کمیسوی که برای حکمت مابین محمد هاشم میرزا و تنکابنی تشکیل میشود آنهم بحکم قرعه همه آقایان حتی پیشنهاد کنند هم تصدیق خواهد کرد که این کمیسیون مقتضی نیست و صلاحیت رسیدگی را هم ندارد .

رئیس - آقای حاج آقا (اجازه نطق)
حاج آقا - بنده کاملاً با مخبر موافقم .
رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه نطق)
حاج شیخ اسدالله - پیشنهاد بنده را اکثر آقایان درست ملاحظه فرمایند بنده عرض نکردم کمیسیون تحقیق که آنوقت آقای مخبر این فرمایشات را بفرمائید بنده این مطلب و این فرمایشات آقای سردار معظم را نمیتوانم تصدیق بکنم که اختیارات مجلس را محدود بدانم از چه نقطه نظر مجلس شورای ملی رأی میدهم که راجع به انتخابات میرزا طاهر تنکابنی کمیسیون تشکیل بشود و رسیدگی بعمل آید مجلس در هر دقیقه و در هر موقع می تواند کمیسوی برای رسیدگی معین کند مراجعه به نظامنامه بفرمائید قانون این اجازه را به مجلس داده است بنده بنام رسیدگی و بنام تحقیقاتی که باید در مسئله بشود پیشنهادی کردم و مجدداً عرض میکنم که اکثریت مجلس نظریات بنده را قطع کرد و امر بسکوت نمود آخریک تحقیقاتی باید در باب انتخابات و اظهاراتی که بنده نموده ام بعمل آید و مجلس شورای ملی حق دارد چنین کمیسوی تشکیل نماید این خلاف قانون نیست مثل اینکه کلیه مجلس پنج دقیقه پیش رأی بکمیسیون داد چطور آن خلاف

قانون نبوده در این موضوع خلاف قانون شد بنده برای سهولت عرض کردم بهمان کمیسیون رجوع بشود اگر میفرمائید آن کمیسیون نمی شود بنده پیشنهاد میکنم که یک کمیسیون دیگری تشکیل و رسیدگی شود .

سردار معظم - بنده خیال میکنم که فارسی خیلی ساده عرض میکنم و اینهمه اخلاف نظر گمان نمیکنم که مابین بنده و حاج شیخ اسدالله بشود چون فرمودند کی من گفتم که یک کمیسیون تحقیق معین شود من هم عرض میکنم اگر میفرمودید من با شما موافقت میکنم کی من گفتم مجلس این اختیار را ندارد که یک همچو کمیسوی معین کند فقط چیزیکه گفتم این است که چون پیشنهاد فرمودید که مسئله انتخابات کاشان رجوع بشود بهمان کمیسوی که برای حل مذاکرات بین محمد هاشم میرزا و تنکابنی معین شده من عرضم این بود که آن کمیسیون صلاحیت رسیدگی باین کار را ندارد (تصدیق نمودند) هیچ هم منکر نشدم که نباید تحقیق کرد هیچ هم منکر نشدم که کمیسیون تحقیق نباید معین شود گو اینکه کمیسیون تحقیق وظیفه اش غیر از رسیدگی بانتخابات کاشان است زیرا که در باب انتخابات کاشان کمیسوی که صلاحیت تجدید نظر و دقت را داشته باشد شعبه است کمیسیون تحقیقی که در نظامنامه پیش بینی شده برای این قبیل انتخابات نیست برای انتخابات ناتمام از قبیل آذربایجان است آنهم نه بالصرح نظامنامه داخلی اینطور هم نگفته است در یکی از موارد که تکلیف کمیسیونها را معین میکند اشاره میکند و میگوید به استثنای کمیسیون تحقیق انتخابات پس بطور کلیه و غیر مستقیم نظامنامه به تشکیل یک کمیسیون تحقیق انتخابیه منعقد شده است ما سابق این کمیسیون را در مجلس نداشتیم حالا اگر بخواهید ایجاد کنید من هم موافقم ولی چیزی که هست کمیسیون تحقیق انتخابات را نمی شود برقرعه معین کرد حالا چون یک کمیسوی برای حکمت مابین تنکابنی و شاهزاده محمد هاشم میرزا معین شده است بنابر این هر مطلبی که پیش میآید باید آنجا برود این را بنده مخالفت میکنم و اولاً منکر کمیسیون هستم و نه منکر اختیار مجلس بلکه برعکس متقدم و بانکرار کلمه متأسفانه درجه تأسف من کاسته نخواهد شد

رئیس - یک پیشنهاد دیگری آقای مدرس فرمودند قرائت میشود شاید آقای حاج شیخ اسدالله هم با این پیشنهاد موافق بشوند .
آقای مستشار السلطنه پیشنهاد را بضمون ذیل قرائت نمودند :

پیشنهاد میکنم راجع شود به کمیسیون تحقیقی که بعد از رسمیت تشکیل میشود مدرس
رئیس - (خطاب به حاج شیخ اسدالله) با این پیشنهاد موافق هستید ؟

حاج شیخ اسدالله - اگر مجلس رأی بدهد چرا .
رئیس - چون آقای حاج شیخ اسدالله پیشنهاد خود را مسترد نکردند در موضوع پیشنهاد خودشان باید مذاکره شود .

حاج شیخ اسدالله - بنده هم قبول کردم

پیشنهاد آقای مدرس را .
رئیس - قبول کردید ؟
حاج شیخ اسدالله - بلی .
مدرس - توضیح بدهم
رئیس - میخواهید توضیح بدهید ؟
مدرس - بلی . همانطوریکه سردار معظم فرمودند در نظامنامه داخلی یک کمیسیون تحقیق انتخاباتی هست چون در دوره های پیش هم سابقه ندارد و وظائف را مفصل در نظامنامه ننوشتند اند همین قدر معلوم میشود که مجلس یک کمیسیون تحقیق انتخاباتی میتواند تشکیل بدهد اما اینکه فرمودند وظیفه او از جهت رسیدگی بانتخابات ناتمام است در نظامنامه همچو مطلبی ندارد اجمالاً کمیسیون تحقیق انتخاباتی است ممکن است وظیفه او معین نشود برای رسیدگی بانتخابات یا انتخاباتی که بعضی تحقیقات لازم دارد و شعبه از عهده آن برنمیآید کما اینکه عقیده بنده این است که در بعضی مواقع هم که اشکالات زیاد باشد مخصوصاً باید یک نفر شخص امین در محل برود و تحقیقات بکند والا به تلگراف و کاغذ رفع اشکالات نمیشود ممکن است کمیسوی را که مجلس معین میکند انتخابات آذربایجان را بآنجا رجوع کند بعضی انتخابات دیگر هم رجوع شود هیچ مانعی ندارد و اگر واقعاً آن کمیسیون مسئله را مشکل دید و نتوانست آنرا حل کند از اینجا تا نظنر و کاشان آنقدر مسافتی ندارد ممکن است یک شخص امین معین بکنید برود به بیند این مطالب که مذاکره شده صحت دارد یا نه پس وظیفه کمیسیون هنوز معلوم نیست اگر آقایان صلاح بدانند و بخواهند رفع اشکال از آنها بشود این انتخاب رجوع بکمیسیون تحقیق انتخابات بشود تا به انتخابات آذربایجان و غاروقشاقوفه و جای دیگر و امثال آنها تحقیق و رسیدگی کنند واقعاً اگر رسیدگی شد و معلوم گردید که این مذاکرات صحت ندارد بنده هم موافق با آقایان می شوم والا اگر گفتند که اشکال دارد و قبول کردند آنها با ما موافق بشوند والا مانع قانونی ندارد و بگذارند تا ما خوب مطالب را کاملاً تحقیق بکنیم و و از روی بصیرت رأی بدهیم عقیده ما نیز این است که انتخابات آنجا اشکال دارد و بعضی آقایان عقیده شان نیز این که اشکالاتی ندارد کمیسیون به بیند واقع مسئله چیست این تقاضای بنده است .

رئیس - آقای حاج آقا مخالف هستید ؟
حاج آقا - بلی . بنده در موقع مذاکرات آقای مدرس در مجلس نبودم و اشکالات ایشان را نشنیدم ولی اصولاً و اساساً راجع به تشکیل کمیسیون باین ترتیب برای رسیدگی بانتخابات بکلی مخالف هستم نظامنامه داخلی مجلس شورای ملی یک ترتیب برای انتخابات تعیین می کند نظامنامه انتخابات مسلم یک ترتیبی برای جریان انتخابات تعیین میکند و مجلس شورای ملی را . بالاخره حکم آخر قرارداد بنده تصور میکنم چنانچه برای هر کسی که در جریان انتخاب یکی از آقایان نمایندگان اشکالی پیدا میشود

برای تحقیق این مطلب که حق با معترض است یا با معترض نیست بتواند تقاضای تشکیل کمیسیون میکند این سابقه در مجلس تولید بشود هیچوقت مجلس ما مدت مدیدی از اول افتتاح نمیتواند موفق بشود باینکه ترتیب گذشته اعتبارنامه ها را انجام دهد برای اینست که هر کس اعتراضاتی داشته باشد فوراً اعتراضات و ثبوت آن را به کمیسیون رجوع می کند ولو اینکه آن کمیسیون کمیسیون تحقیق باشد یا کمیسیون تحقیق نباشد و آن کمیسیون یک مفهوم حقیقی ندارد بنده عرض می کنم هر چه تحقیق در امر انتخابات میخواهند بکنند بکنند ولی از مجری نظامنامه بیرون نروند در نظامنامه داخلی مجلس شراراملی موضوع اینست که شعبه باید رسیدگی به شکایات و تمام ترتیبات جریان انتخابات بکنند شعبه مواظب این کار است و برای همین تشکیل میشود شعبه وقتی که شروع کرد بر رسیدگی اعتراضات اطراف را باید گوش بدهد و حکم کند و همچنین اگر یکی از اعضاء مجلس شورای ملی اعتراضی دارد همانطوریکه یک نفر شاکی از اطراف اعتراض دارد شکایت خود را بشعبه می کند و شعبه رسیدگی می کند یک نفر معترض محترم هم باید به شعبه برود و اعتراض خودش را در شعبه که مرجع این کار است بگوید نه اینست که بعد از اینکه از شعبه راپورت آمد آنوقت در مجلس شورای ملی شروع کنند به اعتراض و آنوقت تقاضای تشکیل کمیسیون بکنند بنده عقیده ام این است که باید به شعبه برگردد و شعبه بوظیفه خود رسیدگی کند و رأی خودش را پس از اعتراض معترض بمجلس شورای ملی عرضه بدارد و مجلس به ترتیب حکمت خودش قیام و اقدام کند والا هر اعتراضی را یک کمیسیون برای آن مرتب کردن بکلی خارج از نظامنامه است و بنده آن ماده را هم در نظامنامه راجع به کمیسیون تحقیق انتخابات ذکر کرده است آن را یک کمیسیون علیحده تصور نمی کنم .

سردار معظم - از آقای مدرس بنده سئوال می کنم اگر بنده راپورت را پس بگیرم که آقای مدرس و آقای حاج شیخ اسدالله تشریف بیاورند در شعبه دوسیه انتخابات را ملاحظه کنند آقای مدرس هم مخالفت خودشان را مسترد خواهند فرمود یا نه ؟
مدرس - بنده آن راپورتی را که دادید خواندم و تلگراف بجهت تحقیق این مسئله کافی نمایانم برای این مسئله باید یک یادو نفر شخص امین تعیین کرد که بروند از اول خاک کاشان تا آخر آن تحقیق کنند به بیند این انتخاب از روی یک سیاست فاسدی و یک فشار فاسدی بوده یا نه ؟ بنده رفع این اشکال را باین ترتیب می بینم و شعبه راپورتی که داده فقط از روی تلگرافات است عرض کردم تلگراف فائده ندارد همچنانکه آقای حاج آقا فرمودند این یک مسئله مشکلی است که شعبه نتوانسته است حل کند و باید به کمیسیون رجوع شود که کاملاً مطلب معلوم شود لهذا بنده پیشنهاد را پس نمی گیرم و باید با

رجوع به کمیسیون کنند یا رأی بدهند وقتی کرای دادند دیگر ما تکلیفی نداریم .
رئیس - آقای محمد هاشم میرزا مخالف هستند ؟
محمد هاشم میرزا - بلی دو باب کمیسیون تحقیق انتخابات گمان می کنم آقای مخبر فرموده اند در ۱۳۲۹ کمیسیون تحقیق انتخابات تعیین و همان نظامنامه انتخابات حالی به آنجا رجوع شد بنده و خود آقای مخبر هم عضویت داشتیم راجع به اعتبارنامه ها و وظائف کمیسیون بهیچوجه در نظامنامه معین نیست فقط اگر لفظ کمیسیون تحقیق را بخواهند برای تمام جزئیات و فی و کافی بدانند مطلبی است علیحده و اینکه آقای مدرس پیشنهاد میفرمایند به کمیسیون تحقیق انتخابات رجوع شود بعقیده بنده دور لازم می آید برای اینکه کمیسیون تحقیق مطابق نظامنامه باید بعد از رسمیت یافتن مجلس یعنی گذشتن ۳ ربع از اعتبارنامه ها باشد و اگر تحقیق در اعتبار نامه ها را و کول به کمیسیون تحقیق انتخابات کنیم چون ممکن است در هر یک از اعتبارنامه ها این تقاضا بشود بالاخره دور لازم آمده و مجلس منعقد نخواهد شد چون باین قاعده تحقیق در امر اعتبارنامه ها موقوف میشود به تشکیل کمیسیون تحقیق انتخابات و کمیسیون تحقیق انتخابات موقوف است به گذشتن ۳ ربع از اعتبار نامه ها بنابر این اگر آقای مدرس کمیسیون دیگری را غیر از کمیسیون تحقیق انتخابات تقاضا کنند بنده مسلم موافقت خواهم کرد .
سردار معظم - آنقدری را که راجع به بنده بیان فرمودند عرض خود را تکرار می کنم اینطور نیست که فرمودید بنده فراموش نکردم نظامنامه داخلی در ابتدای مجلس دوم نوشته شد کمیسوی که بنده و ایشان عضو آن بودیم و قانون انتخابات حالی را نوشت و هیچ مربوط به کمیسیون تحقیق انتخابات نیست .
محمد هاشم میرزا - اگر آقای مخبر فراموش کرده اند ممکن است به صورت مجلس های سابق رجوع کنند تا به بیند حق با ک است دلیلش هم این است که بنده در همان کمیسیون عضویت داشتم در حالیکه در دو کمیسیون دیگر اسم عضو بودم و چون این کمیسیون کمیسیون تحقیق بود منافات با دو کمیسیون دیگر نداشت والا یک نماینده در بیش از دو کمیسیون نمیتواند عضویت داشته باشد .
رئیس - گمان میکنم که مذاکرات در باب این پیشنهادات کافی باشد .
اول رأی می گیرم به پیشنهاد آقای مدرس تقاضا کرده اند که این امر رجوع شود به کمیسیون تحقیق که بعد از رسمیت مجلس تشکیل خواهد شد آقایانی که این پیشنهاد را تصویب مینمایند قیام نمایند . (عدّه قلیلی قیام نمودند)
رئیس - (تصویب نشد) رأی می گیریم به راپورت شعبه (در این موقع سردار معظم کردستانی خواستند از مجلس خارج شوند) رئیس تشریف ببرد اکثریت حاصل نمیشود .

روزنامه رسمی کشور شاهنشاهی ایران
دوره چهارم
صفحه ۶۷

از طرف ۱۵ نفر از آقایان پیشنهاد شد رأی مخفی گرفته شود .
آقای مستشار السلطنه پیشنهاد را بمضمون ذیل قرائت نمودند :

امضاء کنندگان ذیل پیشنهاد می کنیم که در مورد انتخابات آقای جلیل الملك رأی مخفی اخذ شود .
شیخ اسدالله مجلاتی - رئیس التجار - صدر الاسلام میرزاهاشم آشتیانی - احتشام الدوله - مدرس - امیر - اعلم - امین الشریعه - مؤتمن السلطنه - عماد السلطنه خراسانی - عماد السلطنه طباطبائی - شیخ الاسلام - فهیم الملك - سردار معظم کردستانی - امین التجار .
رئیس - شروع باخذ رأی میشود آقایانیکه قبول می کنند مهره سفید و آقایانیکه رد میفرمایند مهره سیاه خواهند داد آقایان مستشار السلطنه - عماد السلطنه - غضنفرخان شروع به شماره مهره های رأی نموده و نتیجه اینطور حاصل شد : مهره سفید ۳۷ مهره سیاه ۱۵ .

رئیس - به اکثریت ۳۷ رأی در مقابل ۱۵ رأی تصویب شد چند نفر هم امتناع کردند .

حاج آقا - بنده عرضی دارم .
رئیس - بفرمائید .

حاج آقا - بنده لازم میدانم حالا بعد از گذشتن این مطلب در قضیه نظامنامه داخلی یک مطلبی که به تمام آقایان هم مربوط است توضیح بدهم .
رئیس - راجع به چه مسئله میخواهید توضیح بدهید .

حاج آقا - راجع به يك ماده نظامنامه که در کمیسیون تحقیق انتخابات در آن ذکر شده .
رئیس - این را در موقع خودش ممکن است مطرح فرمائید .
حاج آقا - این ماده را بنده میخواستم توضیح بدهم موقع را تعیین فرمائید بنده باید این ماده را توضیح بدهم .

رئیس - خیلی خوب هر وقت کمیسیون تحقیق انتخابات مورد بحث شد آن وقت بفرمائید .
اسامی شش نفر برای کمیسیونی که آقای محمدهاشم میرزا پیشنهاد نموده اند استقراع می شود . آقای مستشار السلطنه شروع باستقراع نموده و آقایان ذیل معین شدند :

عدل السلطنه - سلیمان میرزا - آقا میرزا علی کازرانی - حاج آقای شیرازی - غضنفر خان بیان الملك .

حاج آقا - بنده مستعفی هستم يك نفر دیگر را تعیین فرمائید مجدداً استقراع شود آقای شیخ العراقرین زاده معین شدند .

عدل السلطنه - بنده هم مستعفی هستم .

شیخ العراقرین زاده - اجازه میفرمائید ؟
رئیس - میخواهید استعفا بدهید .

شیخ العراقرین زاده - بلی بنده مستعفی هستم .
رئیس - اینطور قرعه معنی ندارد اگر همه

استعفاء بدهند میرسد بيك شش نفری که شاید قرعه با اسم آنها در نمی آید (تصدیق نمودند) بنده گمان می کنم که استعفاى آقایان نباید قبول بشود اغلب تصدیق نمودند .

حاج آقا - بنده هر طور امر بفرمائید اطاعت می کنم ولی نظامنامه این حق را بماده است .
سردار معظم - در قرعه خیر .

رئیس - اسامی شش نفر آقایان از این قرار است عدل السلطنه - سلیمان میرزا - بیان الملك غضنفر خان - آقامیرزا علی کازرانی - حاج آقا رئیس - آقای سلیمان میرزا مطلبی داشتید بفرمائید .

سلیمان میرزا - آقایان فراموش نفرموده اید در دو سه جلسه قبل با وجود تذکر بنظامنامه داخلی که موقع سؤال نیست ولی بمناسبت اهمیت مطلب راجع با اقداماتی که در اصفهان شده بود و صدمه که بناموس يك نفر ایرانی وارد شده بود بنده شرحی عرض کردم و آقایان هم موافقت کردند که شرحی در این باب بهیئت دولت نوشته شود امروز هم يك مطلب دیگر از این قبیل دارم البته آقایان مطلع هستند و محتاج بتذکر نیست خدماتی را که اهالی آذربایجان در راه مشروطیت و استقلال واقعی این مملکت کرده اند اهالی آذربایجان اولین اشخاصی هستند که مقدم باین بوده اند و البته تمام اهالی رهین منت اهالی آذربایجان در گرفتن مشروطیت و استقرار این امر خیر هستند البته سایر نقاط مختلفه مملکت هم آنقدر که توانسته اند اقدام کرده اند ولی اهالی آذربایجان همیشه درجه اول را داشته اند (بیچاره اهالی آذربایجان) هر قدر حسیات خودشان را نسبت باستقلال مملکت دراستحکام اساس مشروطیت بخرج داده اند بهمان اندازه هم دچار زحمات و صدمات از قبیل قتل و غارت ها بوده اند از دوره اول و دوم همیشه دچار این زحمات و صدمات بوده اند امروز هم متأسفانه دچار فشاراتی هستند که تحمل ناپذیر است و بر هیچ يك از آقایان مستور و پوشیده نیست که در ایام فترت چه صدمات بيك قسمت مهم آذربایجان ارومیه و خوی و سایر نقاط آن رسیده در حقیقت می توان گفت که اکثر آن بدبخت ها از میان رفته اند بیچاره آذربایجان و بیچاره ایران یکمقدار زیادی از مهاجرین ارومیه و سلماس و سلمدوز تلگراف بسیاری بهیئت دولت مرگزی و کلاه نموده اند که مارا از شر این کشتار و برادر کشی خلاص کنید يك اقدام هم از طرف دولت البته شده اما شاید این اقدام کافی نباشد و چنانکه در روزنامه موسوم بسپهر شمال که بطهران رسیده و ملاحظه خواهید فرمود سواد تلگرافی که اهالی سلمدوز و سلماس عرض کرده اند درج شده است و همچنین يك تلگراف دیگری بطور خصوصی برای بنده رسیده است سواد آن هم يك نسخه بمجلس رسیده يك نسخه بهیئت وزراء این است که عرض می کنم و تقاضا می کنم بنام حس مشترک که هر ایرانی در هر موقع خطر دارد برای قدرشناسی باینده موافقت بفرمائید که بهیئت دولت تأکیدی بشود که هر اقداماتی در موضوع آذربایجان نموده اند بیشتر نمایندگانی که

بدبخت اهالی که کارد باستخوان رسیده و باز گفتگوی ناموس است از این اوضاع خلاص بشوند (جمعی تصدیق نمودند) تلگراف اولی که عرض کردم از طرف مهاجرین رسیده است این است که بمضمون ذیل قرائت نمودند .

طهران - بتوسط حاج رفیع آقا و سایر مهاجرین ارومیه کوییه مقام مقدس دارالشورای کبری شیدالله ارکانه مقام منیع هیئت جلیله وزرای عظام دامت شوکت .

سابقاً چه از تبریز و چه از مراغه تفصیل فجایع و عملیات شقاوت کارانه اسمعیل آقا و اتباع اسمعیل آقا که فقط و فقط به قصد اعدام نسل عجم و رفع فاصله اتصال خط کردستان از ما بین به آرزوی تشکیل حکومت کردی اقدام شده در طی تلگراف عیدیه چه بسده منیه سلطنت عظمی و چه بمقام هیئت معظم دولت کاملاً عرض شد ولی هزار افسوس که تا کنون نتیجه ظاهر نشده است اگر دولت از حقوق مملکتی خود در ارومیه و سلمدوز و سلماس چشم پوشیده اگر دولت دارو ندارد اهالی بیچاره را به تیول کرادوا گذاشته و قتل عام نفوس ما را هم برضایت سکوت امضاء میفرمایند مختار است و ممکن است تا جائی که سیاست دولت اقتضاء میکند از آن مسائل تحمل نمود ولی قضیه عرض و ناموس که موضوع شکایت آنروزه ما فلک زدگان است جای هیچگونه ملاحظه و تحمل نیست جماعت به باد غارت رفته و عموماً خاکستر نشین شده هم قبول داریم روزی پنجاه شصت نفر از شکنجه و مجاعه تلف میشویم بشرح امضاء خودمان در این جا که حد اکثریا از نمره اول متمولین ارومیه و سلمدوز و سلماس هستیم از یریشانی و عدم دستگیری متدرجاً طعمه مرگ میشویم راضی و شاکریم اما در صحبت عرض و ناموس که از تحت نفوذ سیاست و دیانت هر دو خارج است خود را از هر گونه جسارتی معذور میدانیم بنا بر این عرض مینمائیم اگر دولت عاجلاً باعزام قوه کافی و وافی در استخلاص اعراض و نوامیس ما بیچارگان اقدام جدی فرمایند که اطمینان قطعی برای جماعت پیدا بشود نه عرق انسانیت و نه حسن اسلامیت هیچ کدام مانع از یاره تشبثات این جماعت نخواهد شد بعد از آن که امر امر هیئت منظم دولت است . از طرف عموم مهاجرین ارومیه و سلمدوز و سلماسی .

سلیمان میرزا - تلگراف دیگر هم تقریباً به همین مضمون است هر چند که هیئت دولت بعضی اقدامات کرد ولی بنده منتظرم که سایر آقایان هم با بنده هم عقیده و هم آواز بشوند . من با اهالی آذربایجان می گویم که نه نمایندگانی ایران نه ملت ایران نه دولت هیچ کدام چشم از حقوق حقه خودشان حتی از يك وجب خاک ایران دست برد نداشته اند (تصدیق نمودند) چه رسد بيك نقطه مهمی مثل آذربایجان دولت برای آنجا همه قسم اقدامات خواهد کرد خصوصاً راجع به نوامیس مردم که نوامیس همه ماها است .

رئیس - گمان میکنم این روزنامه متعلق

به مدتی قبل باشد چون جمعی از مهاجرین سلمدوز و ارومیه که در تبریز آمده بودند بنده بآنها مخابرات حضوری کردم آقای مساوات هم تشریف داشتند تقاضاهایشان را پرسیدم تقاضاهایشان راجع به سه مسئله بود یکی راجع به وجه و دیگری راجع به اسلحه و سومی راجع به اعزام قوایی بآنجا و هر سه مسئول آنها اجابت شد و موافق مراسله که اخیراً از رئیس الوزراء رسیده است اردوئی که در میانج بود برای ارومیه حرکت کرد وجهی هم که خود آنها تقاضا کرده بودند که ماهی سی هزار تومان بود تصویب شد که بآنها داده شود چند هزار تفنگ هم که خواسته بودند تصویب شد که یولی بفرستند که همان جا آنها خریداری نمایند بنده هم بموجب همین جواب آقای رئیس الوزراء بآنها جواب دادم حالا که آقای سلیمان میرزا اظهار میفرمایند گمان میکنم راجع بدو ماه قبل باشد با وجود این بنده باز بدوات تأکید می کنم منتظر جواب تلگراف آنها هستم که به بینم باز اگر مطلبی دارند تقاضا میکنم انجام دهند جلسه آتی هر روز شنبه ساعت قبل از ظهر خواهد بود (مجلس یکساعت قبل از ظهر ختم شد)

جلسه ۱۳

صورت مشروح مجلس یوم شنبه ۱۸

ذی حجة الحرام ۱۳۴۹ مطابق ۲۱

برج اسد ۱۳۰۰

مجلس یکساعت قبل از ظهر در تحت ریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل گردید (آقای مستشار السلطنه صورت مجلس یوم پنجشنبه ششم را قرائت نمودند)
رئیس - آقای حاج آقا (اجازه نطق)
حاج آقا - در صورت مجلس شرحی راجع بعراض بنده نوشته شده و ذکر میکند که بنده عرض کرده ام مطالب سابقه را نباید گفتگو کرد بنده هیچ همچو عرضی نکردم که از گذشته نباید گفتگو کرد فقط عرض کردم که مطالب سیاسی نباید منشأ تصویب و عدم تصویب اعتبارنامه ها باشد .

رئیس - اصلاح میشود آقای سردار معظم (اجازه نطق)

سردار معظم - در صورت مجلس نوشته شده بنده قبل از تقاضای تنفس با ارجاع اعتبار نامه آقای جلیل الملك بکمیسیون مخالفت کردم در صورتیکه قبل از تنفس و بعد از تنفس بنده در باب کمیسیون عرضی نکرده ام .

رئیس - بسیار خوب اصلاح میشود آقای سلیمان میرزا (اجازه)

سلیمان میرزا - در صورت مجلس نوشته شده کمیسیون رسیدگی باعتبار نامه آقای تنکابنی گمان نمیکنم مجلس همچو کمیسیونی معین کرده باشد فقط تقاضای آقای محمد هاشم میرزا این بود که چند نفر از آقایان و کلا بطور قرعه معین شوند تا مذاکرات فیما بین ایشان و آقای تنکابنی را بشنوند